

Madborgerskab? Når videnskab møder hverdagspraksis

Bente Halkier

Professor, Institut for Kommunikation, Virksomhed og Informationsteknologier,
Roskilde Universitet (RUC)

Spisning og madlavning er dagligdags-aktiviteter, hvis former tages for givet. Men planlagte kommunikations-kampagner baseret på videnskabelige undersøgelser problematiserer og politiserer i høj grad disse hverdagsaktiviteter. Bente Halkier viser i denne artikel, hvordan denne viden håndteres på forskellige måder i hverdagen. Sommetider som at magte hverdagen bedre, sommetider som afvisning af budskaberne, og sommetider som at inkorporere delelementer ud fra, hvad der kan lade sig gøre.

Indledning: Videnskabeligt baseret problematisering som politisering

Spisning, madlavning og tilvejebringelse af fødevarer og måltider er på mange måder rutinerede aktiviteter i dagligdagen, hvis former tages for givet af folk. Imidlertid møder borgerne i vore dages medie-gennemsyrede samfund en forøget mængde af, hvad jeg vil kalde „forandrings-opfordrende kommunikation“, og derved bliver en lang række af de rutinerede aktiviteter samtidig problematiseret og stillet spørgsmålstegn ved i samfundet (Adams & Raisborough, 2008; Sulkunen, 2009). Forandrings-opfordrende kommunikation skal her primært forstås som planlagte kommunikations-kampagner (Rice & Atkin, 2012; Windahl & Signitzer, 2009) og andre typer offentlige og delvist offentlige forandrings-initiativer så som borger-paneler og lokale netværks-baserede projekter (Coveney, 2000:92-106; Phillips, 2011:50-55). Men forandrings-opfordrende kommunikation er samtidig ofte forbundet med mere generelle offentlige diskussioner af samfundsproblemer i medierne.

Problematiseringen af madvaner sker, når mad og fødevarer forbindes med områderne sundhed, ernæring, miljø, klima, kvalitet og risiko, som udgør fødevarerepro-

blemer i fødevarepolitik (Lang & Heasman, 2004). En del af den danske fødevarepolitik er at forsøge at regulere forskellige fødevareproblemer gennem kampagner og inddragelse af den individuelle fødevareforbruger som (med)ansvarlig både for problemer og løsninger (Nielsen et al, 2009).

Ofte sker problematiseringen af madvanerne med udgangspunkt i en form for videnskabelig viden, og videnskabelig viden bliver brugt argumentatorisk til at sætte grænser mellem, hvad der skal ses som fornuftigt og ufornuftigt at gøre. Men videnskabelig viden bliver som al anden viden i samfundet produceret og brugt i specifikke kontekster ud fra aktørernes specifikke perspektiver (Bauer, 2009). Derfor kan videnskabelig viden på bestemte felter ofte forstås som mangetydig og ind imellem ligefrem modsatrettet. På fødevarerområdet bliver der eksempelvis argumenteret for, at forbrugerne skal spise mere fisk, fordi fisk videnskabeligt set rummer store ernæringsmæssige fordele. Men samtidig bliver der eksempelvis argumenteret for, at forbrugerne skal passe på med at spise for meget fisk, fordi fisk videnskabeligt set indeholder sundhedsskadelige niveauer af tungmetaller. Forandrings-opfordrende kommunikation og de hermed forbundne mere generelle diskussioner i medierne er således med til at placere kompliceret videnskabelig viden, modsatrettede videnskabelige argumenter, og mere konkrete „oversættelser“ heraf i en hverdagskontekst (Eden, 2009). På denne måde bliver videnskabelig viden og argumentation potentielt brugt og håndteret i borgernes dagligdag, og borgerne indgår potentielt i (mikro)offentlige samtaler om videnskab (Árnason, 2012; Blue, 2010).

Mit udgangspunkt i denne artikel er, at disse problematiseringer af dagligdagens madvaner gennem forandrings-opfordrende kommunikation kan ses som en del af en politisering af hverdagslivet, hvor borgerne i deres kapacitet som hverdags-aktører forsøges inddraget i sam-

fundsmæssig regulering af politiske problemer. I denne artikel præsenterer jeg tre forskellige måder borgere håndterer videnskabelige elementer på som del af politisering af hverdagen. Først præsenterer jeg den teoretiske rammetænkning for hverdags-agency, set i relation til andre eksisterende tilgange på feltet. Derefter præsenterer jeg kort fire empiriske studier, hvorpå jeg baserer en typologi over håndtering af videnskabeligt baseret politisering. Dernæst diskuterer jeg tre forskellige variationer af håndtering af videnskabeligt baseret politisering i hverdagslivet; „mægtiggørelse“, „modstand mod disciplinering“, og „lad-sig-gørlighed“. Endelig konkluderer jeg tilbage til diskussionerne om forandrings-opfordrende kommunikation, offentlig forståelse af videnskab, og medborger-skab som madborger-skab.

Teoretisk tilgang: Hvordan hverdags-agency i forhold til politisering?

Mit perspektiv på politisering bygger på forståelsen af politik i dele af litteraturen om „governance“ (Jordana & Levi-Faur, 2004; Rose & Miller, 2010; Sørensen, 2013), som igen bl.a. er inspireret af en Foucauldiansk forståelse af politisk styring (Dean, 1999; 2009; Foucault, 1980; 1991; Hewitt, 1991). Her er politik processer, der foregår i alle typer af samfundsmæssige relationer og på tværs af den traditionelle inddeling i offentligt og privat. Udøvelsen af politik sker gennem en række forskellige styrings-rationaliteter og deres forbundne teknologier og praksisser, hvor igennem forskellige samfunds-aktører i forskellig grad styrer deres egne aktiviteter. Politisk styring består i denne optik i konfigurationer af forskellige styrings-teknologier (Rose & Miller, 2010:281). Fælles for styrings-rationaliteterne, teknologierne og praksisserne er, at de muliggør „the conduct of conduct“ (Dean, 1999:10), altså styringen af opførelse. Denne type politisk regulering involverer og bygger på samfunds-aktørernes deltagelse og identifikation (Ibid:12-13). Videnskabelig viden indgår som en del af disse styrings-teknologier og de relaterede praksisser, som kan blive brugt af samfunds-aktørerne til selv-regulering (Rose & Miller, 2010:286) i form af eksempelvis normer, social kontrol og selv-disciplinering.

Politisering af hverdagslivet kan således ses som en indbygget del af udøvelse af politik og forsøg på regulering af samfundsproblemer, også på fødevarerområdet. Videnskabeligt baseret forandrings-opfordrende kommunikation så som kampagner om ernæring eller risici kan ses som eksempler på styrings-teknologier, der tjener forskellige politiske formål inden for fødevarerpolitikken, og som kan bruges til selv-regulering, som borgerne forholder sig til på forskellige måder.

Forholdet mellem hverdagslivet og diverse typer videnskabeligt baserede forandrings-opfordrende kommunikation er imidlertid genstand for en række forskellige forskningsmæssige tilgange, som har til fælles, at de har svært ved at indfange de praksisser i hverdagslivet, som de videnskabeligt baserede forandrings-opfordringer problematiserer. Jeg opsummerer her de fire vigtigste. Derefter foreslår jeg en femte tilgang i stedet.

Den første type tilgang kaldes „*deficit*“ *forståelsen*. Den enkelte forbruger ses som værende i underskud med noget, typisk viden. Forandrings-opfordringer ses som transmission og udbredelse af eksempelvis viden, som skal fylde forbrugers underskud op. Tilgangen rummer ofte antagelser om, at der er (eller burde være) stærke sammenhænge mellem forbrugernes viden, holdninger og handlinger (f.eks. Aikman et al., 2006; Roe & Teisl, 2007; Vandermoere et al., 2011). Men tilgangen bygger på en overdreven antagelse om rationalitet og individuelle valg, hvilket giver for lidt plads til de kulturelle og sociale elementer af dagligdags aktiviteter. Det er meget muligt, at den ene forælder i en familie står for en stærk sundhedsviden, men den bliver sandsynligvis forhandlet med den anden forælders lyst til at bruge smør.

Den anden type tilgang kaldes „*segmenterings-forståelsen*“. Forandrings-opfordringer forstås som transmissioner af socialt- og kulturelt „*framed*“ viden og forslag til handling. Den enkelte forbruger ses som placeret i et bestemt segment. De typiske antagelser går på, at der er stærke sammenhænge mellem forbrugers placering i en social gruppe og de kulturelle mønstre i værdier, smag og livsstil som vedkommende reproducerer (Dodds et al., 2008; Rokka & Uusitalo, 2008; Verain et al., 2012). Her adresseres de kollektive betingelser for aktiviteter i hverdagslivet med andre ord. Til gengæld ses hverdagens forbrugsmønstre som relativt stabile og strukturerede, hvilket giver for lidt plads til aktør-perspektivet, i kraft af eksempelvis handlerum, eller mere komplekse forhold mellem reproduktion og forandring. I familien fra før kan de sagtens spise ny nordisk grød om onsdagen af hensyn til klimaet, og så spise store bøffer om fredagen.

Den tredje type tilgang er „*netværks-forståelsen*“. Her ses forandrings-opfordringer som delvise transmissioner i flere trin, hvor både interpersonel kommunikation og interaktion i folks sociale netværk ses som vigtige dynamikker. Den enkelte forbruger forstås som placeret i sociale netværks interaktioner, og der antages stærke sammenhænge mellem formerne og styrken af interaktionen om emnet i det sociale netværk, og hverdagens forståelser og aktiviteter (Lemkuhl, 2008; Rickard, 2011; Rogers, 1995). Her adresseres sociale processer i hverdagen. Imidlertid overses det ofte at forskellige dele af netværket kan trække i forskellige retninger eller have forskellig vigtig-

hed. I familien fra før trækker nogle af forældrene til børnenes skolekammerater måske i retning af mere kage og slik til klassens timer og fødselsdage, mens forældrene til fodboldkammeraterne trækker i retning af sunde retningslinjer med frugt og vand.

Den fjerde type tilgang er en „*dialogisk forståelse*“. Den enkelte forbruger forstås her som aktiv med-skaber af, hvad der udgør samfundsmæssige problemer og potentielle hverdagslige løsninger herpå. Forandringsopfordringer ses her som processer af involvering af forbrugernes ressourcer og forståelser i mere partcipatoriske rammer. Grundantagelsen er, at der er en stærk sammenhæng mellem borger-forbrugeres deltagelse, engagement og mulighed for forandring af handlemønstre i hverdagen (Dutta, 2007; Phillips, 2011; Sanden & Meijman, 2008), og den adresserer dermed et aktivt medborgerskab. Men tilgangen rummer overdrevne forventninger til, hvor meget diskursiv refleksivitet fylder i dagligdagen. I familien fra før spiser de måske bare mange frikadeller, fordi det er en tavs rutine.

Der er især to vigtige træk ved hverdagslivet som kontekst for handlen, som tilsyneladende bliver under- vurderet af de fire dominerende tilgange til forholdet mellem videnskabeligt baserede forandrings-opfordringer og hverdagslivet. Det ene er, at hverdagens aktiviteter i høj grad er kropsliggjorte rutiner, der baserer sig på tavs erfarings-viden om, hvordan man gør. Det andet er, at hverdagen oftest består af en lang række overlappende aktiviteter, hvilket betyder, at borgerne forsøger at gøre mange forskellige ting på én gang, som skal forhandles.

Derfor trækker jeg i stedet på en helt femte forståelse af forholdet mellem hverdagslivet og forandrings-opfordringer som kampagner og projekter. Det er et praksisteoretisk perspektiv (Reckwitz, 2002; Schatzki, 2002; Shove et al., 2012; Warde, 2005). Et praksisteoretisk perspektiv er en teoretisk syntese, der trækker på teoretiske elementer om social handlen og dennes organisering i en række samfundsvidenskabelige klassikere. Det drejer sig primært om begreberne habitus og felt hos tidlig Bourdieu (1990), strukturationsteorien hos tidlig Giddens (1984), begreber om relationer mellem kroppe, diskurser og social regulering hos sen Foucault (1978), og begreber om performativitet hos Butler (1990). Et praksisteoretisk perspektiv trækker derfor hverken på epistemologisk individualisme eller strukturalisme, men forstår det sociale liv som performativitet (Reckwitz, 2002). Det betyder, at der er fokus på, hvordan aktiviteter udføres, fremføres, gennemføres og opføres. Analyse-enheden er praksisser – ikke individer og ikke strukturer – f.eks. madpraksisser, forældrepraksisser, transportpraksisser, jobpraksisser og hobbypraksisser.

Praksisser forstås som socialt delte aktiviteter (her i hverdagslivet), f.eks. madaktiviteter. Aktiviteterne organiseres i konfigurationer af en række del-elementer så som forståelser, procedurer og engagementer (Schatzki, 2002; Warde, 2005). Et aftensmåltid i en småbørnsfamilie er et eksempel på en madaktivitet. Denne aktivitet trækker hos eksempelvis de voksne på en række forståelser af, hvad et sådant måltid skal gå ud på (f.eks. affodring, hygge, sundhed, nydelse osv.), på en række procedurer for forberedelse og gennemførelse (f.eks. lave mad, købe fast-food, sidde ned ved spisebord osv.), og på en række engagementer i, hvordan sådan et måltid bør fungere (f.eks. familien spiser sammen, lillesøster skal spise flere grøntsager, vi skal hjælpe med at forbedre klimaet osv.). Der er ingen dimensioner – så som kropslig versus diskursiv – som på forhånd ses som mere betydningsfuld end andre i konfigurationen af en praksis. Tavse rutiner om, hvordan man laver mad, er i udgangspunktet lige så vigtige som eksplicite forklaringer om, hvordan man laver mad efter ernæringsmæssige principper.

Den enkelte borger ses som bærer af sådanne socialt delte praksisser, og som et mødested for mange krydsende praksisser. Moren i småbørnsfamilien skal ofte både nå hjem fra arbejde, lave mad, „gøre mor“, agere lektiehjælper og ægtefælle, samt sørge for forbedringer af sundhed og miljø. Disse praksisser bliver koordinerede af de aktiviteter, forståelser, procedurer og engagementer, som hører til dem hver især. Samtidig bliver disse praksisser performer, fordi de udføres foran, sammen med og i relation til andre. Dermed rummer måderne at praktisere noget på også udfoldelser og forhandling af, hvad der udgør socialt forventet og acceptabel opførsel. Hvor lidt kød skal der til i et aftensmåltid for at gøre noget godt for klimaet – hvor meget kød skal der til for at gøre familien glad?

Ud fra et praksisteoretisk perspektiv er handlen således et flow af gøren og sigen, hvor handlen reproduceres, tilpasses, improviseres og forhandles i relation til andre praktikere og i relation til genkendelige konfigurationer omkring de forskellige overlappende praksisser. Handlen i hverdagslivet forstås derfor som socialt konstituerede agency-processer. For at analysere forhandling af videnskabeligt baseret forandrings-opfordringer i hverdagen, har jeg fokuseret på empiriske variationer af hverdagslig handlen i forbindelse med sådanne opfordringer, og denne hverdagslige handlens konditioneringer og konstitueringer. Flow af handlen kan eksempelvis gøres og siges i mere eller mindre ubestemte situationer, relationer og kontekster, og de genkendelige konfigurationer omkring praksisser kan rumme både højt og lavt strukturerede regler og betingelser for opførsel. Hvilket konkret mik og dermed handlerum der eksisterer på bestemte områder, er et åbent empirisk spørgsmål.

Empiriske studier: Håndteringer af forskellige videnskabeligt baserede problematiseringer

Bag ved de tre typer hverdagslig håndtering af videnskabeligt baseret politisering af maden, som jeg præsenterer i det følgende, ligger en komparativ analyse af fire eksisterende empiriske analyser. Analysen her dækker derfor fire kvalitative studier af borgeres håndtering af forandringsopfordrende kommunikation, som problematiserer madrutinerne i hverdagen (Halkier, 2010). Derfor vil jeg kort skitsere de fire forskningsprojekter, så baggrunden for de analytiske typer i næste afsnit er klarere.

Det første projekt var et studie af, hvordan unge håndterer problematisering af madrutiner via miljøtemaet¹ – opfordringer til at bruge økologiske fødevarer og tage hensyn til miljøet i forhold til eksempelvis indholdsstoffer og ressourceforbrug. I undersøgelsen deltog 19 unge mellem 18 og 21 år med egen husholdning, varierende² med hensyn til køn, uddannelsesniveau, social baggrund og geografi. Data blev produceret ved hjælp af en blanding af individuel gen-interviewning (Spradley, 1979) og fokusgrupper (Morgan, 1997).

Det andet projekt var et studie af, hvordan forældre til små børn (før-skolealderen) håndterer problematisering af madrutiner via risiko-temaet³ – opfordringer til at håndtere forskellige fødevarer-risici efter myndigheders og organisationers anbefalinger, f.eks. med hensyn til salmonellabakterier, pesticidrester og kunstige tilsætningsstoffer. I undersøgelsen deltog 31 småbørnsforældre, varierende med hensyn til køn, uddannelsesniveau og bosted (land, provinsby, storby). Data blev produceret ved hjælp af en blanding af fokusgrupper (Morgan, 1997) og kvalitativ tekstanalyse (Jørgensen & Phillips, 2002) af et udvalg af offentlige medietekster om mad, risiko og miljø.

Det tredje projekt var et studie af, hvordan kvindelige læsere af et bestemt livsstilsmagasin håndterer problematisering af madrutiner via kvalitets-temaet⁴ – opfordringer til at lave og spise måltider af god kvalitet, specielt i forhold til graden af at lave mad fra grunden. I undersøgelsen deltog 17 kvinder mellem 25 og 50 år, som var læsere af livsstilsmagasinet eller kendte det. Kvinderne varierede med hensyn til alder, uddannelsesniveau, familiestatus og geografi. Data blev produceret ved hjælp af en blanding af individuel gen-interviewning (Holstein & Gubrium, 2003), auto-fotografering (Hurdley, 2007) og fokusgrupper (Barbour, 2007).

Det sidste projekt var et studie af, hvordan pakistanske danskere håndterer problematisering af madrutiner via sundheds-temaet⁵ – opfordringer til at lave og spise sundere mad efter de officielle kostråd om eksempelvis mere groft og grønt, og mindre fedt, salt og sukker. I alt deltog 19 pakistanske danskere i undersøgelsen, varierende med hensyn til køn, alder, uddannelse, fødeland,

diabetes i familien og job i sundhedssektoren. Data blev produceret ved hjælp af en blanding af individuelle interviews (Holstein & Gubrium, 2003), gruppeinterviews, familieinterviews, auto-fotografering (Hurdley, 2007) og deltagende observation (Hammersley & Atkinson, 1995).

I det næste afsnit præsenterer og diskuterer jeg tre måder at forholde sig til videnskabeligt baseret politisering af maden med udgangspunkt i empiriske eksempler fra de fire studier.⁶

Variationer i håndtering af politisering af maden

De tre variationer af håndtering er som nævnt fremkommet ved at analysere på tværs af eksisterende analyser af fire kvalitative data-materialer. Det er derfor ikke muligt at udfolde alle fire empiriske materialer i samme omfang, som man ville forvente ved en analyse af et enkelt sæt data-materiale. De tre variationer af håndtering udgør en typologi, som ikke baserer sig på metodologisk individualisme (Jepperson & Meyer, 2011). Det betyder med andre ord, at den enkelte borger godt kan gøre samtidig eller skiftende brug af flere typer, og at jeg i forskningsprojekterne ikke kunne placere de individuelle deltagere i kun én type praktisering af håndtering. Når jeg inddrager et fagbegreb i forbindelse med hver types navn, sker det ikke for at inddrage yderligere teori, men for at begreberne kan fungere som henvisninger til parallelle analytiske mønstre i anden relevant forsknings empiri.

Mægtiggørelse

Den første type håndtering af forandringsopfordrende kommunikation kalder jeg mægtiggørelse, parallelt til diskussionen om „empowerment“ via forbrug (Micheletti, 2003; Soper & Trentman, 2008). Her bliver forandringsopfordrende kommunikation forstået af borgerne som en mulighed for at udvide deres egne allerede eksisterende hverdagslige dagsordener. De fungerer således som argumentation i forhandlinger og begrundelser for aktiviteter. For eksempel vil den ene forælder i en småbørnsfamilie måske gerne have børnene til at spise grovpasta til kødsovsen, og derfor kan vedkommende bruge de nye kostråd og andre sundhedskampagner og mediediskurser om sundhed og mad til at forhandle med de andre i familien om ugens madplan – og derved udvide sit handlerum i hverdagen. Mægtiggørelse skaber således både handlerum men også rum for legitimt at igangsætte forhandlinger om hverdagens normativitet⁷.

I det følgende citat forklarer Dorte,⁸ én af de kvindelige læsere fra forskningsprojektet om kvalitet og madlavning fra grunden, hvordan hun skaber handlerum i dagligdagen med klare referencer til medie-diskurser om kvalitet i spisningen og sundhed:

„Det har altid været sådan med mig, at hvis jeg bare så meget som kiggede på en flødebolle så tog jeg på, og desværre har Paula arvet det, så jeg er meget bevidst om...hvad og hvordan hun spiser, og vi har en meget bevidst slik-politik i vores familie... [..]...hvis jeg får noget, så skal det være et rent stykke chokolade eller kage, og ikke noget af alt det der syntetiske noget...aaarg, det kan jeg simpelthen ikke ha'. Og det er også det, du ved ikke hvad det gør ved børnene, både i forhold til sukker og kemi og den slags, ikke?“

At hjemmebagt sukker eller „rent“ chokolade forstås som bedre kvalitet end noget med „kemi“ i, refererer til eksempelvis forbruger- og miljøorganisationers kampanjer for færre tilsætningsstoffer i maden, der igen bygger på videnskabelige diskussioner om sundheds- og miljøkonsekvenser af tilsætningsstoffer i fødevarer. Her bliver forandrings-kommunikationen brugt til at igangsætte og vedligeholde procedurer i spise-praksisser, som giver en oplevelse af kontrol over et problematiseret område i kvindens dagligdag. Dorte kategoriserer ligefrem eksplicit en del af handlerummet som, at familien har en „politik“ omkring slik. Med politik skal her forstås, at slik er et forbrugs-område, som de voksne i Dortes familie holder øje med, og hvor de forsøger at styre og regulere, hvilke mængder og typer der spises af familiemedlemmerne hvordan og hvornår. Et eksplicit kriterium for forhandlingsrum omkring slik-politikken, som Dorte nævner, kunne være de forskellige forståelser blandt familiemedlemmerne af, hvornår noget sødt spiseligt er tilpas „rent“ til at blive tilladt, og hvornår det er for „syntetisk“ til at blive tilladt. Bag dette hverdagspolitiske forhandlingsrum ligger komplicerede videnskabelige afvejninger af, eksempelvis hvilke fødevarer-elementer der er „naturlige“, og hvilke „syntetiske“ som bliver oversat ind i dagligdagen.

Minna udtrykker den samme type udvidelse af hverdagens handlerum på en lidt mindre eksplicit måde. Hun er én af småbørnsmødrene fra forskningsprojektet om fødevarerisiko, og her fortæller hun om familiens køb og brug af økologiske madvarer:

„Nøj, nej, men en bedre vare på den måde at...ja, det kan vi jo ikke vide vel, men, men, men det er vel fordi vi håber på, jamen der ER ikke så mange rester af alt muligt mærkeligt, som vi ikke ved hvordan vil reagere i vores krop, ikke også? Det er jo derfor, vi godt vil give lidt mere for det, ikke også?“

De forandrings-opfordrende medie-diskurser, som Minna her relaterer sig til, kan blandt andet være kampanjer, reklamer og generelle diskussioner, som forbinder økologiske fødevarer med større sundhed på grund af antagelser om færre sprøjemiddelrester. I surveys over årene har danske forbrugere relativt konsistent angivet sundhed som vigtigste begrundelse for at spise økologisk (Halkier & Holm, 2008). Minna udøver sit politiske handlerum i hverdagen ved at styre sin families spising over i måltider med flere økologiske komponenter, og hendes argumentation for at regulere familiens måltider på denne måde bygger på en forståelse af, at økologiske madvarer er bedre i forstanden mindre risikable at indtage for familiemedlemmerne.

Når man sammenligner Dortes og Minnas måde at udtrykke forøgelsen af handlerum i hverdagen, er der forskel på stabiliteten af kategorien for, hvad de forstår som normativt bedre aktiviteter. Dorte laver en klar inddeling i gode og dårlige måder at få noget sødt på, mens Minna giver udtryk for tvivl om sin egen forståelse af økologiske varer på basis af henvisninger til tilsyneladende videnskabelig argumentation. En sådan forskel kan blandt andet relateres til (som nævnt i indledningen), at videnskabelig viden om mad ikke nødvendigvis rummer entydige konklusioner og argumenter. Minna forholder sig mere eksplicit end Dorte til en sådan videnskabelig videns usikkerhed eller mangetydighed ved at bruge udtrykket, „ja, det kan vi jo ikke vide vel, men det er vel fordi vi håber på ...“, her at der er færre skadelige stoffer i økologiske fødevarer.

I det sidste eksempel bliver videnskabelig viden om sundhedsaspekter af madlavning og spising forbundet med et relativt stabilt grundlag for at udvide handlerummet i hverdagen. Men her handler det om at gøre det ved at igangsætte diskussioner og refleksioner i det sociale netværk. Det er Solejma, én af de pakistanske danske kvinder fra forskningsprojektet om madvaner og sundhed, som i det følgende fortæller om sin bror, der har diabetes 2, og de interaktioner Solejma igangsætter med sin svingende i forbindelse hermed:

„Altså, jeg har prøvet, øh, at forklare det til hende ud fra de her foldere min bror har fra foreningen om, øh, hvordan han skal forholde sig til mad, og hvad han skal spise, og hvad han ikke skal, øh, og prøvet at forklare hende det. Det er så bare der hvor det går galt, altså at hun forstår ikke, hvad der står i folderne og papirerne som min bror har.“

Solejma forstår sit eget normative engagement i at hjælpe sin bror, som baseret på eksplicit forandrings-opfordrende

kommunikation med referencer til videnskabelig viden om at håndtere diabetes i kosten, og hun positionerer sin svigerinde som ikke i stand til eller villig til at deltage på passende måde.

Modstand mod disciplinering

Den anden type håndtering kalder jeg modstand mod disciplinering, parallelt til diskussionen om „governmentality“ gennem forbrug (Coveney, 2000; Sulkunen, 2009). Her bliver forandrings-opfordrende medie-diskurser forstået af borgerne som forsøg på at kontrollere og disciplinere dele af deres hverdags-gøremål. For eksempel vil en person måske ikke skære ned på mængden af kød der spises, selv om offentlige kampagner opfordrer til at spare på kødet af hensyn til klodens klima, baseret på videnskabelige vurderinger af, hvilke slags madvaner der belaster klimaet mindst. Vedkommende kan lide at spise kød, og i øvrigt forventer omgangskredsen, at der spises kød. På den måde kan det opleves, at bestemte madvaner kommer „under opsyn“ af hensyn til nogle begrundelser, som vedkommende ikke oplever som relevante, eller samfundsproblemer, som man ikke oplever at kunne have indflydelse på.

I det første eksempel på modstand mod disciplinering fortæller Johannes, én af småbørnsfædrene fra forskningsprojektet om fødevarerisiko, om, hvordan han oplever forbindelsen mellem de forandrings-opfordrende medie-diskurser og så hans muligheder for at handle i dagligdagen:

„Men jeg er også træt af dem på den måde ...at man tager noget op, ikke også, og så sidder jeg egentlig og hidser mig op over det, og siger det er fandeme også for dårligt ... men mine muligheder for at gøre NOGET SOM HELST ved det, de er der jo reelt ikke, vel? Altså ... fisken bliver jo ikke bedre af, at de laver sådan en udsendelse, vel? Jeg har bare fået endnu en problemstilling smidt i hovedet, ikke også?“

Her udtrykker Johannes en forståelse af, at den enkelte borger og forbruger er en svag aktør i samfundet i forhold til at skulle bidrage til at løse eksempelvis problemer med fødevarerisiko – konkret sker det i forhold til fisk og den videnskabeligt baserede viden om indholdet af tungmetaller i fisk, som diskuteres i den pågældende tv-udsendelse. Eksemplet peger i retning af, at det kan være kombinationen af at opleve at blive tillagt ansvar for noget, som man ikke forstår sig selv som havende indflydelse på, som skubber på en modstand mod at ændre på madvaner.

I forskningsprojektet om pakistanske danskere, madvaner og sundhed bliver der blandt deltagerne ligeledes udtrykt kritik af offentlig forandrings-opfordrende kommunikation. Men det sker i højere grad med udgangspunkt i en forståelse af, at handlings-opfordringerne til „sundere mad“ ud fra majoritets-danske måltidskategorier ikke kan indpasses i eksisterende mad-praksisser, hvor man „gør ordentlig pakistansk madlavning“. I det følgende er det én af kvinderne og hendes niece, som i familieinterviewet diskuterer kritikken eksplicit:

Rushy: „Problemet er, når der er tolv, ikke, folk der får denne her sukkersyge af en form, de bliver sendt til Gentofte eller ude i Klampenborg et eller andet sted ligger der et center, ikke, og så kommer der en diætist, der fortæller om rugbrød og mejeriprodukter, mayonnaise og remoulade og sådan nogle ting.“

Ishiita: „Det kan vi jo ikke bruge til noget.“

Videnskabelig argumentation om ernæringsmæssig sundhed og oversættelse til praktiske eksempler i forandrings-opfordring bliver ikke nødvendigvis approprieret, hvis det ikke passer ind socialt.

I de to første eksempler udtrykkes der modstand mod de medierede forandrings-opfordringer og de offentlige kommunikations-initiativer. I det sidste eksempel antyder der modstand mod de forsøg på sociale reguleringer på mikro-niveau i hverdagen, hvor de forandrings-opfordrende diskurser bliver brugt af andre madpraktikere. Det er Rune, én af de unge fra forskningsprojektet om miljø og madvaner, der i en fokusgruppe diskussion argumenterer for, hvordan man kan genkende en „grøn forbruger“, og hvilke sociale konsekvenser en sådan opførsel kan have:

Rune: „Jeg tror man skal være forsigtig – folk som jer to⁹ er sådan nogen, som kan få andre til at gå i den ekstremt modsatte grøft og ikke overhovedet tage sig af tingene. Den slags som hopper ind i dit køleskab og checker om alting er økologisk ...

[Gruppen griner sammen]

Morten: „Årh, giv os nu lige en chance!“

Udvekslingen i dette eksempel og de to øvrige peger på, at inddragelsen af hverdagslivet som kontekst for at være med til at løse samfundsproblemer kan implicere oplevelser af øget social kontrol og opfordringer til nyt-

teløs selv-disciplinering – her på basis af videnskabeligt relaterede overvejelser om økologiske fødevarers mindre miljøbelastning.

Lad-sig-gørlighed

Den tredje type håndtering kalder jeg for lad-sig-gørlighed (Halkier, 2010:36). Det skal forstås som, hvad der er muligt at gøre både rent praktisk, og hvad der er forventeligt og acceptabelt at gøre socialt set. Her bliver forandrings-opfordrende medie-diskurser fortrinsvis forstået og brugt som grundlag for små tilpasninger og pragmatiske forhandlinger af, hvordan der skal spises og hvorfor. For eksempel vil en forælder i småbørnsfamilien måske købe økologiske klementiner til børnenes madpakker af hensyn til risikoen for pesticidrester i overfladen, men i øvrigt købe konventionelle fødevarerprodukter.

Katrine er en af småbørnsmødrene i forskningsprojektet om fødevarerisiko, og hun udtrykker den praktiske dimension af „lad-sig-gørlighed“ i forhold de forandrings-opfordrende diskurser med hensyn til fødevarerisiko på følgende måde:

„Man ved det bare ikke ... fordi sommetider begynder jeg at tænke på...bakterierne gør dig måske syg her og nu, men du VED bare ikke med de her tilsætningsstoffer, sker der noget i det lange løb ... og hvorfor er der, ER der flere tilfælde af kræft, eller er det bare nu de opdager dem, ikke. Eller ER det fordi der er noget fuldstændigt sygt ved vores mad, ikke? Men du kan bare ikke...hvis du skal have mad på bordet hver dag, så kan du ikke gå rundt og tænke på det hver dag ...“

Eksemplet viser, hvordan refleksivitet over videnskabelige argumenter om forskellige former for mad-risici bliver forhandlet op mod, at der skal opretholdes en stabil og materielt mulig måltidspraksis i familien. Politik i hverdagen, forstået som regulering, styring og disciplinering, rummer således konflikter og prioriteringer mellem forskellige politik-områder så at sige. Her er det reguleringen af det biologiske risiko-niveau ved familiens spising, som er i konflikt med reguleringen af en social og praktisk orden i familiens måltidsmønstre.

I det første tilfælde var det madpraksisserne selv, som udgjorde muligheds-grænserne for ændrede aktiviteter i hverdagen. I dette næste eksempel er det alle de andre typer praksisser i dagligdagens samlede sociale „logistik“, som tilsyneladende udgør muligheds-grænserne. Her er det Lena, én af de unge fra forskningsprojektet om miljø og madvaner, som fortæller om sin socialisering ind i

miljøvenlige madaktiviteter, og hvordan hun agerer nu, hvor hun er flyttet hjemmefra:

„... jeg er forholdsvist miljømæssig bevidst, på grund af min mor selvfølgelig. Jeg tænker over det, og jeg tænker over at nu er der salmonella i svinekød og i kylling og æg, og jeg tænker at der er så mange ting som er pakket ind i pvc, og at det er skidt for miljøet, og jeg tænker også at jeg ikke burde købe den hollandske agurk, fordi den sikkert er fyldt med pesticider, men det er ikke noget jeg tænker over i det daglige.“

Der er tilsyneladende forskel på at „tænke på og tænke over“ som generel refleksion, og så på at „tænke over i det daglige“, som er at trække på den type refleksion som en del af kropsliggjorte daglige rutiner. Det antydes her, at der er et niveau af generel forståelse for de forandrings-opfordrende diskurser og deres relaterede videnskabelige argumentationer om konsekvenser af bakterier og kemiske stoffer i maden. Men at de hverdagslige aktiviteter, forståelser og engagementer ikke er kobled hertil, eksempelvis som led i at andre praksisser (som socialisering med vennerne) rummer et vigtigere engagement i hverdagen.

De to første eksempler fokuserer på de mere praktiske dimensioner af „lad-sig-gørlighed“. Det sidste og følgende eksempel fokuserer på de mere sociale og normative dimensioner heraf – hvilke slags mad kan man tillade sig at lave og spise under indtryk af forskellige typer forandrings-opfordrende kommunikation. I eksemplet taler to pakistansk-danske svigerinder fra forskningsprojektet om mad og sundhed sammen om et tredje kvindeligt familiedlem og hendes måde at lave mad på:

Maria: „Min søster, ved du hvad hun gør? Hun bruger kun to teskeer¹⁰, og så når de er brunede, ikke også, så tager hun olien ud og smider det væk. Og så laver det, det er derfor hendes mad smager så dårligt.“

Sada: „Det er ikke godt. Det smager ikke godt i hvert fald.“

Maria: „Nej, det smager jo ikke godt, men så har hun syntes, at hun har gjort en god gerning, ikke...nu spiser vi sundt.“

Eksemplet peger på, at det kan være svært at lave sundere mad, hvis maden ikke samtidig smager godt og derved lever op til forventningerne om et acceptabelt og ordentligt måltid. Her kommer (mindst) to overlappende praksisser

og deres tilhørende normative engagementer i konflikt med hinanden. I eksemplet foregår der tilsyneladende også en slags parodiering af at ville leve op til forventningerne i de offentlige forandrings-opfordrende diskurser: Se nu spiser vi sundt! Også selv om eller måske netop fordi de offentlige sundhedskampanjer er framede af videnskabeligt baserede ernærings- og sundheds-argumenter.

Konklusion

I denne artikel argumenterer jeg for, at forandrings-opfordrende kommunikation i medierne baseret på videnskabelig viden og argumenter udgør en del af en politisering af hverdagslivet. Denne type politisering er en indbygget del af moderne samfunds politiske regulering af samfundsproblemer, hvor politisk styring udøves som „the conduct of conduct“ (Dean, 1999:10), styring af opførsel blandt alle typer sociale aktører, herunder borgerne i deres hverdags-kapacitet. Når borgerne i det medie-fyldte hverdagsliv relaterer til sådan forandrings-opfordrende kommunikation, sker der koblinger mellem kompliceret videnskabelig viden og mere konkrete „oversættelser“ heraf til en hverdagskontekst (Eden, 2009). Imidlertid kan man forestille sig, at disse konkrete koblinger og anvendelser af de videnskabeligt baserede forandrings-opfordrende diskurser antager mere praktiske sociale og normative former i hverdagslivets agency, end de fire dominerende analytiske tilgange på området antager.

Derfor tager jeg i artiklen i stedet udgangspunkt i et praksisteoretisk inspireret begreb om hverdags agency i relation til videnskabeligt baseret politisering af hverdagslivet. Konkret fokus er på fødevarerområdet. En del af den danske fødevarerpolitik består i at forsøge at regulere forskellige fødevarerproblemer så som sundhed, risiko og klima gennem forandrings-opfordrende kommunikation, hvor den individuelle fødevarerforbruger „frames“ som (med)ansvarlig både for problemer og løsninger (Nielsen et al., 2009).

Artiklen viser empirisk tre måder at håndtere forandrings-opfordrende kommunikation på: Mægtiggørelse, modstand mod disciplinering og lad-sig-gørlighed. De tre forskellige måder at håndtere videnskabeligt baserede forandrings-opfordringer på viser, at handle-kapacitet i hverdagen er mere varieret og sammensat, end man typisk antager i de fire dominerende tilgange til videnskabeligt baseret forandrings-opfordrende kommunikation. „Madborgerskab“ – medborgerskab på det fødevarerpolitiske felt – i relation til videnskabeligt baseret politisk styring omfatter både handlerum, mod-handlen og forhandlingsprocesser i forskellige blandingsforhold.

Den eksisterende litteratur om offentlighedens forståelse af videnskab („Public Understanding of Science“ (PUS)) har i mange år interesseret sig for de mere hver-

dagslige måder, hvorpå videnskabelig viden og argumentation håndteres i borgernes dagligdag (Bauer, 2009; Blue, 2010; Wynne, 2006), men man har endnu ikke inddraget et praksisteoretisk perspektiv i diskussionerne. Herved ville man ellers kunne adressere de mere kropsliggjorte, blandede og forhandlede måder at „gøre borger“ på, eksempelvis på fødevarerområdet. Dette er forsøgt indfanget med kategorien „madborgerskab“.

I den forbindelse er et interessant bidrag til „PUS“-litteraturen imidlertid en kritik af, at diskussionerne om deliberation og medborgerskab i relation til videnskabelige emner har fokuseret for meget på borgernes direkte deltagelse som udtryk for offentligt engagement (Árnason, 2012), og det foreslås, at man i højere grad også inkluderer perspektiver på offentlig legitimitet og tillid til institutioner. Dette bidrag falder i tråd med min empirisk baserede og praksisteoretiske kritik af den dialogiske forståelse af forholdet mellem borger-forbrugeren og forandrings-opfordrende diskurser for at forvente for meget diskursiv refleksivitet og aktivt initiativ blandt hverdags-aktører.

Árnasons bidrag til diskussion af det hverdagslige position i offentlighedens forståelse af videnskab falder også i tråd med to pointer fra den aktuelle medie- og kommunikationsforskning om offentlighed. Den første pointe er, at relationen mellem offentlig medieret kommunikation (eksempelvis forandrings-opfordrende kommunikation) og borgernes forholden sig hertil mere har karakter af «forbindelse» end direkte opmærksomhed og brug (Couldry et al., 2010). Min fortolkning heraf er, at relationerne mellem de videnskabeligt baserede politiske styringsteknologier og borgernes gensidige sociale regulering sandsynligvis er løsere koblede end forventet fra såvel partcipatorisk orienterede som styrings-orienterede tilgange til offentlighed og politik netop på grund af, at hverdagens handlen er karakteriseret af en lang række overlappende og krydsende praksisser med hver deres sæt sociale forventninger til borgernes opførsel. Variationerne af at «gøre hverdags agency» som mægtiggørelse, modstand og lad-sig-gørlighed peger i samme retning – det er kun specifikke varianter af mægtiggørelse som lever op til en klassisk forståelse af borger opmærksomhed og aktiv social regulering. Den anden pointe er, at det samtidig er nødvendigt at arbejde med en forståelse af medborgerskab som kulturelt (Dahlgren, 2006). Begrebet om kulturelt medborgerskab rummer de hverdagslige aspekter af politik, trods udfordringerne, fordi det er i hverdagens sociale netværk og gøremål, at borgerne møder sammensat videnskabelig viden og „oversættelser“ af komplicerede videnskabelige argumenter og gør sig erfaringer med eventuelt at forholde sig til dem.

Referencer

- Adams, M. and J. Raisborough (2008). What can Sociology Say about Fair Trade? Class, Reflexivity and Ethical Consumption, *Sociology*, 42, 1165-82.
- Aikman, S.N., K.E. Min and D. Graham (2006). Food attitudes, eating behaviour, and the information underlying food attitudes, *Appetite*, 47, 111-14.
- Árnason, V. (2012). Scientific citizenship in a democratic society, *Public Understanding of Science*, published online, 1-14.
- Barbour, R. (2007). *Doing Focus Groups*. London, Sage.
- Bauer, M.W. (2009). The evolution of public understanding of science – discourse and comparative evidence, *Science, Technology & Society*, 14, 221-40.
- Blue, G. (2010). Food, publics, science, *Public Understanding of Science*, 19, 147-54.
- Bourdieu, P. (1990). *The Logic of Practice*. Cambridge, Polity Press.
- Butler, J. (1990). *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. New York, Routledge.
- Couldry, N. (2004). Theorising media as practice, *Social Semiotics*, 14, 115-32.
- Couldry, N., S. Livingstone and T. Markham (2010). *Media Consumption and Public Engagement. Beyond the Presumption of Attention*. Basingstoke, Palgrave Macmillan.
- Coveney, J. (2000). *Food, Morals and Meaning. The pleasure and anxiety of eating*. London, Routledge.
- Dahlgren, P. (2006). Doing citizenship. The cultural origins of civic agency in the public sphere, *European Journal of Cultural Studies*, 9, 267-86.
- Dean, M. (1999). *Governmentality: Power and Rule in Modern Society*. London, Sage.
- Dean, M. (2009). Three conceptions of the relationship between power and liberty. In S.R. Clegg & M. Haugaard (eds.). *The Sage Handbook of Power*. London, Sage.
- Dodds, R.E., E. Tseñlon and E.L.C. Weitkamp (2008). Making sense of scientific claims in advertising. A study of scientifically aware consumers, *Public Understanding of Science*, 17, 211-30.
- Dutta, M. (2007). Communicating about culture and health: Theorizing culture-centered and cultural sensitivity approaches, *Communication Theory*, 17, 304-28.
- Eden, S. (2009). Food labels as boundary objects: How consumers make sense of organic and functional foods, *Public Understanding of Science*, 18, 1-16.
- Foucault, M. (1978). *The History of Sexuality. Vol. 1*. Harmondsworth, Penguin.
- Foucault, M. (1980). *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings* (ed. C. Gordon). New York, Pantheon Books.
- Foucault, M. (1991). Governmentality. In G. Burchell, C. Gordon & P. Miller (eds): *The Foucault Effect: Studies in Governmentality with Two Lectures by and an Interview with Michel Foucault*. Chicago, Chicago University Press.
- Giddens, A. (1984). *The Constitution of Society*. Cambridge, Polity Press.
- Halkier, B. (2010). *Consumption Challenged. Food in Medialised Everyday Lives*. Farnham, Ashgate.
- Halkier, B. (2014). Media food in everyday mothering: Comparing contested food across genres in two different social contexts. In K.K. Povlsen & J. Leer (eds): *Media Food and Identity*. Farnham, Ashgate. Forthcoming.
- Halkier, B. and L. Holm (2008). Food consumption and political agency: On concerns and practices among Danish consumers, *International Journal of Consumer Studies*, 32, 667-74.
- Hammersley, M. and P. Atkinson (1995). *Ethnography. Principles in Practice*. London, Routledge.
- Hewitt, M. (1991). Bio-politica and social policy: Foucault's account of Welfare. In M. Featherstone et al (eds.): *The Body: Social Processes and Cultural theory*. London, Sage.
- Holstein, J.A. & J.F. Gubrium (2003). Active interviewing. In J.F. Gubrium & J.A. Holstein (eds.): *Postmodern Interviewing*. London, Sage.
- Hurdley, R. (2007). Focal Points: Framing Material Culture and Visual Data. *Qualitative Research*, 7, 355-74.
- Jepperson, R. and J.W. Meyers (2011). Multiple levels of analysis and the limitations of methodological individualism. *Sociological Theory*, 29, 54-73.
- Jordana, J. & D. Levi-Faur (2004). The politics of regulation in the age of governance. In J. Jordana & D. Levi-Faur (eds.): *The politics of regulation. Institutions and regulatory reforms for the age of governance*. Cheltenham, Edward Elgar.
- Jørgensen, M.W. and L. Phillips (2002). *Discourse analysis as theory and method*. London, Sage.
- Lang, T. and M. Heasman (2004). *Food Wars. The Global Battle for Mouths, Minds and Markets*. London, Earthscan.
- Lehmkuhl, M.J. (2008). Congruency within rural networks as an indicator of interpersonal influence on risk judgments: the great stir caused by BSE in a village in northern Germany, *Public Understanding of Science*, 17, 485-502.
- Micheletti, M. (2003). *Political Virtue and Shopping. Individuals, Consumerism and Collective Action*. Houndmills, Palgrave.
- Mortensen, N. (1992). Future norms, in P. Gundelach and K. Siune (eds.): *From Voters to Participants*. Aarhus, Politica.
- Morgan, D.L. (1997). *Focus Groups as Qualitative Research*. London, Sage.
- Neergaard, H. (2007). *Udvalgelse af Cases i Kvalitative Undersøgelser*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Nielsen, A., B. Halkier & L. Holm (2009). Smil til forbrugeren! Den danske model for fødevarerikkerhed under globaliserings vilkår. I M. Marcussen & K. Ronit (eds): *Globaliserings Udfordringer. Politiske og Administrative Modeller under Pres..* København, Hans Reitzels Forlag.
- Phillips, L. (2011). *The Promise of Dialogue*. Amsterdam, John Benjamins Publishing Company.
- Reckwitz, A. (2002). Toward a Theory of Social Practices. A Development in Culturalist Theorizing, *European Journal of Social Theory*, 5, 243-63.
- Rice, R.E. and C.K. Atkin (2012). *Public Communication Campaigns. Fourth Edition*. London, Sage.
- Rickard, L.N. (2011). In backyards, on front lawns: examining informal risk communication and communicators, *Public Understanding of Science*, 20, 642-57.
- Roe, B. and M.F. Teisl (2007). Genetically modified food labelling: The impacts of message and messenger on consumer perceptions of labels and products, *Food Policy*, 32, 49-66.
- Rogers, E. (1995). *Diffusion of Innovations*, 3rd Edition. New York, Free Press.
- Rokka, J. and L. Uusitalo (2008). Preference for green packaging in consumer product choices – Do consumers care? *International Journal of Consumer Studies*, 32, 516-25.
- Rose, N. and P. Miller (2010 (1991)). Political power beyond the state: problematics of government, *The British Journal of Sociology*, 271-303.
- Sanden, M.C.A. van der and F.J. Meijman (2008). Dialogue guides awareness and understanding of science: An essay on different goals of dialogue leading to different science communication approaches, *Public Understanding of Science*, 17, 89-103.

- Schatzki, T. (2002). *The Site of the Social. A Philosophical Account of the Constitution of Social Life and Change*. Pennsylvania, Pennsylvania State University Press.
- Shove, E., M. Pantzar and M. Watson (2012). *The Dynamics of Social Practices. Everyday Life and How it Changes*. London, Sage.
- Soper, K. and F. Trentmann (2008). *Citizenship and Consumption*. Houndmills, Palgrave.
- Spradley, J.P. (1979). *The Ethnographic Interview*. Fort Worth, Holt, Rinehart and Winston.
- Sulkunen, P. (2009). *The Saturated Society: Governing Risk and Lifestyles in Consumer Culture*, London, Sage.
- Sørensen, E. (2013). Institutionalizing interactive governance for democracy, *Critical Policy Studies*, 7, 72-86.
- Vandermoere, F., S. Blanchemanche, A. Bieberstein, S. Murette and J. Roosen (2011). The public understanding of nanotechnology in the food domain, *Public Understanding of Science*, 20, 195-206.
- Verain, M.C.D., J. Bartels, H. Dagevos, S.J. Sijtsema, M.C. Onwezen and G. Antonides (2012). Segments of sustainable food consumers: a literature review, *International Journal of Consumer Studies*, 36, 123-32.
- Warde, A. (2005). Consumption and Theories of Practice, *Journal of Consumer Culture*, 5, 131-53.
- Windahl, S. and B. Signitzer (2009). *Using Communication Theory. An Introduction to Planned Communication*. London, Sage.
- Wynne, B. (2006). Public engagement as a means of restoring public trust in science: hitting the notes but missing the music? *Community Genetics*, 9, 211-20.

Noter

1. Projektet var finansieret af et phd.-stipendie ved Roskilde Universitet, 1995-98.
2. Når jeg for hver af de fire cases skriver, at deltagerne varierer med hensyn til bestemte demografiske kriterier, så betyder det naturligvis ikke, at udvalgene af deltagere er repræsentative, men at deltagerne er samlet efter kriterierne for kvalitative undersøgelser, nemlig selektiv sampling på tværs af analytisk relevante sociale forskelle (Neergaard, 2007).
3. Projektet „Forbrugs-risici: Miljø-normer og forbrugeradfærd“ var finansieret af Det Strategiske Forskningsråd’s miljøprogram 1998-2000.
4. Projektet „Madlavning i det medialiserede samfund“ var delvist finansieret af Roskilde Universitet, 2006-7.
5. Projektet „Netværkskommunikation og forandring af madpraksis“ var finansieret af Det Frie Forskningsråd (FSE), 2008-10 og blev gennemført i samarbejde med Iben Jensen.
6. Man kan selvfølgelig spørge, om det er muligt at sammenligne forståelser og handlinger fra så forskellige sociale grupper som unge, småbørnsforældre, magasinlæsere og pakistanske danskere, og der er da også vigtige forskelle på, hvordan forandrings-opfordrende kommunikation domesticeres i de forskellige grupper (se f.eks. Halkier, 2014). Men i denne artikel er fokus på lighederne i håndterings-måderne på tværs af fødevarer-emner og sociale kontekster.
7. Jeg bruger begrebet normativitet i stedet for moral. Sociale normer er mere specifikke, praktiske og fleksible måder at regulere opførsel gennem end moralske værdier, der ofte er mere generelle og abstrakte og oftere bruges regelbundet (Mortensen, 1992).
8. Alle navne er pseudonymer.
9. De to andre i fokusgruppen, Morten og Svend.
10. Teskeer af olie. Så snart der bliver talt om spiseskeer og teskeer af noget, er det næsten altid olie, der menes.